

บทที่ 1

บทนำ

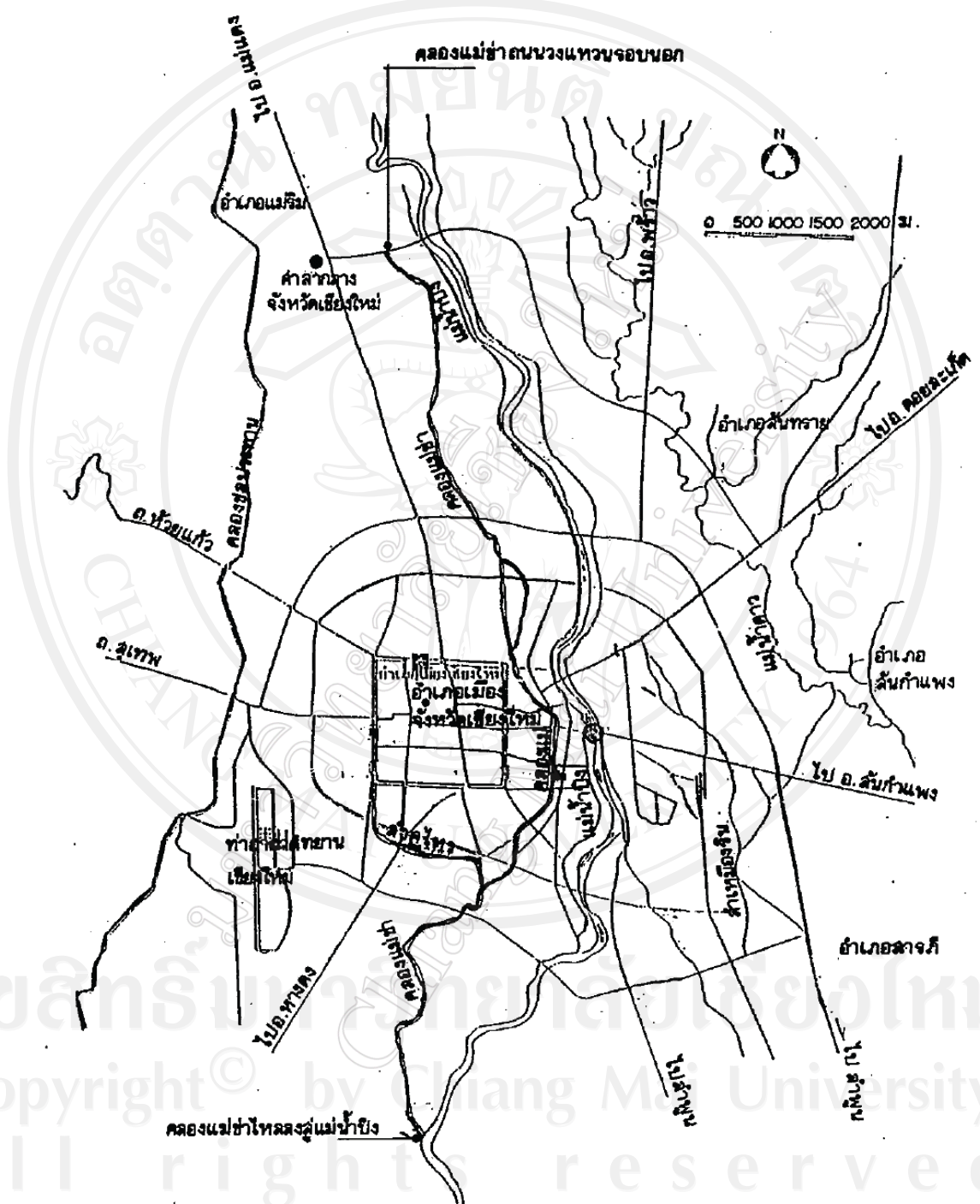
1.1 หลักการและเหตุผล

จากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภาคเหนือ เช่น การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว การศึกษา ฯลฯ ทำให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆของภูมิภาคทำให้ผู้นอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังเมืองเชียงใหม่เป็นจำนวนมากขึ้น ผลก็คือ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ตามมา เช่น ปัญหาเรื่องการจัดการขยะ ปัญหาเรื่องการจราจรที่ติดขัด และปัญหาแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย

ปัญหาน้ำเน่าเสียตามแหล่งน้ำและชุมชนต่างๆในเชียงใหม่ เริ่มมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศ เนื่องมาจากการพัฒนาตามความเจริญของบ้านเมืองและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงมีการประกอบธุรกิจและร้านค้าในเขตชุมชน และธุรกิจเหล่านั้นได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำคลองและแม่น้ำที่โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียให้มีคุณภาพดีถึงเกณฑ์มาตรฐานก่อนระบายลงสู่แหล่งน้ำ น้ำเสียบางส่วนยังเกิดจากการระบายทิ้งจากบ้านเรือนโดยไม่มีการบำบัด นอกจากจะมีความสกปรกโสโครก มีกลิ่นเหม็นและสีดำคล้ำแล้ว อาจยังมีสารเคมีซึ่งมีพิษเจือปนอยู่ด้วย เมื่อน้ำเน่าเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำ ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ก็จะทำให้แหล่งน้ำสะอาดนั้นกลายเป็นน้ำเสียจนไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำเหล่านั้นได้อีกต่อไป และอาจส่งกลิ่นเหม็นแพร่กระจายไปทั่ว เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ไม่เพียงกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนเท่านั้น แต่ได้กระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของประเทศในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

คลองแม่ข่าก็เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา คลองแม่ข่าเป็นคลองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งรองรับน้ำจากคอยสุเทพ คลองแม่ข่าเป็นลำน้ำสายสำคัญสายหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เริ่มจากลำห้วยที่รับน้ำมาจากลำห้วยข้างเคียนและลำห้วยแก้วจากคอยสุเทพ ไหลตามระดับลาดลงสู่ทางตะวันออก จำนวน 3 ลำน้ำ คือ ลำน้ำแรกตัดกับถนนสาย เชียงใหม่ - หางดง ที่ตำบลแม่หยวก ลำน้ำที่สองที่สะพานหลังกอก และลำน้ำที่สามที่สะพานร่องกระแจะ และมารวมเป็นทางน้ำใหญ่เป็นหนองน้ำใหญ่ในอดีตบริเวณป่าแพ่ง ตำบลช้างม้อย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ (หรือบริเวณถนนวิชัยานนท์ - ถนนรัตนโกสินทร์ - ถนนพัฒนาช้างเผือก - ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11) และต่อเนื่องไหลผ่านไปทาง

ได้ จนออกนอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1141 หลักเขตที่ 11 ไปบรรจบแม่น้ำปิงที่บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด โดยมีความยาวทั้งสายประมาณ 11 กิโลเมตร

ที่มา : เทศบาลนครเชียงใหม่
รูปที่ 1.1 แผนที่คลองแม่ย่า

คลองแม่ข่าก็เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา คลองแม่ข่าเป็นคลองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งรองรับน้ำจากคอยสุเทพ คลองแม่ข่าเป็นลำน้ำสายสำคัญสายหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เริ่มจากลำห้วยที่รับน้ำมาจากลำห้วยช่างเคี่ยนและลำห้วยแก้วจากคอยสุเทพ ไหลตามระดับลาดลงสู่ทางตะวันออก จำนวน 3 ลำน้ำ คือ ลำน้ำแรกตัดกับถนนสาย เชียงใหม่ - หางดง ที่ตำบลแม่หยวก ลำน้ำที่สองที่สะพานหลังกอก และลำน้ำที่สามที่สะพานร่องกระแจะ และมารวมเป็นทางน้ำใหญ่เป็นหนองน้ำใหญ่ในอดีตบริเวณป่าแพ่ง ตำบลช้างม้อย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ (หรือบริเวณถนนวิชยานนท์ - ถนนรัตนโกสินทร์ - ถนนพัฒนาช่างเผือก - ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11) และต่อเนื่องไหลผ่านไปทางใต้ จนออกนอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1141 หลักเขตที่ 11 ไปบรรจบแม่น้ำปิงที่บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด โดยมีความยาวทั้งสายประมาณ 11 กิโลเมตร

ในปัจจุบันมีเครื่องมือด้านกฎหมายที่ควบคุมจัดการปัญหาน้ำเสียในเมืองเชียงใหม่หลายอย่าง เช่น พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ระบุว่า “ให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนและดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม รวมทั้งการจัดหาจัดซื้อ ที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานและบำรุงรักษาระบบดังกล่าวด้วย” โดยที่องค์กรส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่จะเก็บค่าธรรมเนียมจากน้ำที่เสียที่ปล่อยออกสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย แม้ว่าปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเชียงใหม่มีการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียแล้วแต่ไม่ได้เปิดให้ใช้บริการ (กอบกุล ราชะนาคร, 2554: สัมภาษณ์) ทำให้ประชาชนปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะอย่างเช่น แม่น้ำปิง คลองแม่ข่า คลองสาธารณะอื่นๆ เป็นต้น

ตารางที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำคลองแม่ข่า ปิงบประมาณ 2548 - 2550

จุดเก็บตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย BOD (mg/g) : Biochemical Oxygen Demand (ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์)		
	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2550
1. คลองแม่ข่าบริเวณหลังโรงพยาบาลลานนาที่สะพานเวสาลี	17.6	9.5	8.7
2. คลองแม่ข่าก่อนลงแม่น้ำปิงที่สะพานป่าตัน	19.6	7.5	7.7
3. คลองแม่ข่าข้างโรงพยาบาลเซนต์ปีเตอร์	23.2	10.5	12.0
4. คลองแม่ข่าที่สะพานข้าง p.4	24.1	12.3	25.7
5. คลองแม่ข่าที่สะพานชุมชนคลองเงิน	31.4	34.9	36.8
6. คลองแม่ข่าที่ถนนอัยฎาธร	22.4	17.0	20.0
7. คลองแม่ข่าที่สะพานลอยเคราะห์	34.5	18.8	22.9
8. คลองแม่ข่าก่อนลงแม่น้ำปิงหน้าอาคารสูบน้ำ ตำบลป่าแดด	27.4	14.8	12.6

ที่มา : งานวิเคราะห์คุณภาพ ส่วนช่างสุขาภิบาล สำนักงานช่าง สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่

จากตารางพบว่าคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม โดยน้ำในคลองแม่ข่าบริเวณต้นน้ำซึ่งยังไม่ผ่านชุมชนมีคุณภาพน้ำอยู่ในสภาพที่ดีพอสมควร การที่คลองแม่ข่ารับน้ำเสียจากร่องกระแจะ(แม่ท่าช้าง) และน้ำเสียจากชุมชน ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียอย่างมาก ซึ่งบริเวณชุมชนคลองเงินโดยเฉพาะบริเวณสะพานชุมชนคลองเงิน ค่า BOD จะสูงมากกว่าทุกจุด และหลังจากจุดนี้คลองแม่ข่าจะรับน้ำเสียไปตลอดทั้งสาย ขณะเดียวกันก็มีการย่อยสลายสารอินทรีย์แบบไม่ให้ออกซิเจน (ทำให้เกิดก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์และก๊าซมีเทน ซึ่งทำให้น้ำเป็นสีดำและมีกลิ่นเหม็น) จึงเป็นสาเหตุทำให้ค่า BOD ลดต่ำกว่าค่ามาตรฐาน การที่ค่า BOD มีค่าต่ำกว่าค่ามาตรฐานบ่งบอกว่า คุณภาพของน้ำนั้นไม่สามารถนำไปใช้ในการอุปโภค และ บริโภคได้ จากการตรวจวัดคุณภาพน้ำจากจุดเก็บตัวอย่างตลอดลำน้ำคลองแม่ข่า อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้ พบว่าคลองแม่ข่ามีค่าความสกปรกในรูปสารอินทรีย์หรือ BOD อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากตลอดทั้งสาย มีสภาพน้ำขุ่นมัวมีสีและกลิ่นปะปน ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ใดๆได้

ปัญหาน้ำในคลองแม่ข่านอกจากจะเน่าเสียจนไม่สามารถนำไปใช้ได้แล้วนั้นการที่น้ำเน่าเสียทำให้เกิดกลิ่นเหม็น ซึ่งถือว่าเป็นมลพิษทางอากาศอย่างหนึ่ง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณคลองแม่ข่าไหลผ่าน รวมถึงสุขภาพจิตของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณคลองอีกด้วย การที่น้ำในคลองเน่าเสียนั้นยังกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้มีการเจ็บป่วยของประชาชนเพิ่มมากขึ้น และเมื่อมีภัยธรรมชาติอย่างเช่น น้ำท่วม โดยเกิดปัญหาน้ำท่วมขังเนื่องจากลำน้ำที่ตื้นเขินระบายไม่ทัน จะเห็นได้ว่าการที่น้ำในคลองแม่ข่าน้ำเสีย ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนอย่างมาก มีแนวโน้มที่จะเกิดที่ปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆและเป็นปัญหาต่อไป ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่สองชายฝั่งอย่างมาก จำเป็นต้องมีการแก้ไขจากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องรวมไปถึงชุมชนริมคลองแม่ข่าเองที่ต้องเข้าร่วมมือ เนื่องจากมีโอกาสที่จะได้รับผลจากสภาพแวดล้อมมากที่สุด และประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่าสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนเนื่องจากได้เปรียบเทียบสีและกลิ่นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากอดีต (บัณฑิต เฝ้าวัฒนา, 2548) นอกจากผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งริมคลองแม่ข่าแล้ว ยังมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่เอง เนื่องจากคลองแม่ข่าเป็นคลองที่ไหลผ่านกลางเมืองเชียงใหม่ ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่เป็นอย่างมากเนื่องจากน้ำที่เน่าเหม็น

จากสาเหตุคลองคลองแม่ข่าเน่าเสียอันเนื่องมาจากการระบายน้ำเสียและขยะจาก คริวเรือน โรงฆ่าสัตว์ โรงแรม ร้านอาหารลงสู่คลองแม่ข่า (บัณฑิต เฝ้าวัฒนา, 2548) ซึ่งคริวเรือนส่วนหนึ่งเป็นคริวเรือนที่ เป็นเพียงผู้เช่าหรือผู้ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินจึงไม่เข้าร่วมในการจัดการคลองแม่ข่าเพราะคิดว่าเป็นเพียงผู้อาศัยอยู่ชั่วคราว ประกอบกับคลองแม่ข่าเป็นกรรมสิทธิ์ร่วม คือ การใช้เปล่า (Free Rider) ดังนั้นคนที่เช่าอาศัยชั่วคราวจึงละเลยความรับผิดชอบต่อคลอง

แม่ข่าย โดยหวังว่าคนที่มาอยู่ถาวรจะเป็นคนเข้ามาจัดการ (แสวง ชัยวรรณเสถียร, 2548) และจากการศึกษาวิจัยพบว่า ตามที่ได้มีการบุกกรุกและเข้าไปถือครองที่ดินริมคลองแม่ข่ายเพื่อตั้งครัวเรือนแต่ไม่มีหน่วยงานส่วนท้องถิ่นของรัฐเข้าไปจัดการย้ายออกไป เนื่องเกรงว่าจะกระทบฐานเสียงในการเลือกตั้งท้องถิ่น และประกอบกับประชาชนที่บุกกรุกพื้นที่เหล่านั้นได้อพยพมาจากพื้นที่อื่น ความผูกพันกับคลองแม่ข่ายจึงต่ำ เป็นสาเหตุทำให้เกิดการทิ้งของเสียลงสู่คลองแม่ข่าย (นิวัตร ดันตยานุสรณ์, 2540)

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อจะศึกษาความเต็มใจที่จะจ่ายในการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และ กลุ่มที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่าย ซึ่งจะทำให้สามารถเปรียบเทียบถึงความเต็มใจที่จะจ่ายของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่ายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองแม่ข่าย โดยสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่ายมีความเต็มใจที่จะจ่ายสูงกว่าคนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้นโยบายด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสำหรับการดูแลรักษาคลองแม่ข่ายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยสิ่งที่ได้รับจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อพัฒนาและปรับปรุงคลองแม่ข่ายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมต่อความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่ายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าย ให้อยู่ในสภาพดี ไม่น่าเสีย ไม่มีกลิ่นเหม็น และสีของน้ำใสจนเห็นได้ชัด

2) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลความเต็มใจที่จะจ่ายในการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่ายระหว่างกลุ่มครัวเรือนที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่ายที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินกับกลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1) เพื่อประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมและความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่าย ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

2) เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจในการในศึกษาความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่ายในการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

3) เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการตัดสินใจให้แก่หน่วยงานที่สนใจการปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองแม่ข่าย